

Cuprins

Prefață		5
Prolog	Pe cine să credem?	9

Partea I

<i>Homo mediaticus</i> . Construirea unui mit		27
Capitolul 1	Povești și legende	31
Capitolul 2	Cuvântul experților	54
Capitolul 3	Studii care șchioapătă	123

Partea a II-a

<i>Homo numericus</i> . Realitatea inteligenței îngrădite și sănătății amenințate		159
Capitolul 4	Utilizări abuzive (prea) răspândite	166
Capitolul 5	Atenție! Reușita școlară e în pericol!	194
Capitolul 6	Dezvoltarea: inteligența, cea dintâi victimă	230
Capitolul 7	Sănătatea: o agresiune silențioasă	267
Epilog		305
Bibliografie		313
O carte pe deplin colectivă...		381

Prefață

„Nu trebuie sub nicio formă să ne liniștim la gândul că barbarii sunt încă departe de noi; căci, dacă există unele popoare care îngăduie să li se smulgă lumina din mâini, există altele care o sting ele însele, călcând-o în picioare.“

Alexis de Tocqueville,
istoric și om politic*

Consumul recreativ de tehnologie digitală, sub toate formele sale (smartphone, tablete, televizor etc.), de către noile generații atinge proporții astronomice! În medie, încă de la vârsta de 2 ani, copiii din țările occidentale își petrec zilnic aproape 3 ore în fața unui ecran. Între 8 și 12 ani, ajung la 4,45 ore. Între 13 și 18 ani, ating 6,45 ore. Anual, înseamnă circa 1 000 de ore pentru un copil de grădiniță (adică mai mult decât numărul total de ore ale unui an școlar), 700 de ore pentru școlarul din ciclul primar (2 ani școlari) și 2 400 de ore pentru elevul din ciclul gimnazial sau liceal (2 ani școlari și jumătate). Raportat la timpul de veghe, reprezintă un sfert, o treime și, respectiv, 40%.

În loc să se alarmeze, numeroși experți mediatici par să se felicite pentru această situație. Psihiatrii, medicii, pediatrii,

* Notele marcate cu numere se află la finalul cărții și conțin referințe bibliografice. Notele marcate cu simbol apar la subsolul paginii și conțin explicațiile autorului pentru anumite concepte. (n.red.)

sociologii, lobby-iștii, jurnaliștii etc. își înmulțesc declarațiile indulgente pentru a-i liniști pe părinți și marele public. Pare-se că am trecut la altă eră, iar lumea le-ar aparține celor numiți pe bună dreptate *digital natives*. Până și creierul membrilor acestei generații postnumerice s-ar fi modificat – în „mai bine“, evident. Ni se spune că el ar fi mai rapid, mai reactiv, mai apt pentru activități paralele, mai competent în sintetizarea imenselor fluxuri de informații, mai adaptat la munca în colaborare. Aceste evoluții ar reprezenta o șansă extraordinară pentru școală, o modalitate unică de a renova învățământul, de a stimula motivația elevilor, de a le dezvolta creativitatea, de a stopa eșecul școlar și de a doborî inegalitățile sociale.

Din nefericire, acest entuziasm general contrastează puternic cu rezultatele studiilor științifice. Privitor la folosirea recreativă a ecranelor, cercetarea scoate la iveală o lungă listă de influențe dăunătoare, atât în cazul copilului, cât și al adolescentului. Sunt afectați toți pilonii dezvoltării, începând cu cel somatic, mai precis corpul (cu efecte, de exemplu, asupra obezității sau maturizării cardiovasculare), până la cel emoțional (agresivitatea, depresia etc.), trecând prin cel cognitiv sau intelectual (limbajul, concentrarea etc.).

Cu siguranță că aceste neajunsuri nu cruță reușita școlară. Nici măcar practicile digitale folosite în clasă în scopuri instructive nu sunt folositoare. Faimoasele evaluări internaționale PISA* raportează rezultate cel puțin îngrijorătoare. Însuși fondatorul acestui program recunoștea de curând, cu prilejul unei conferințe, că „mai degrabă degradează lucrurile“*.

În lumina acestor antagonisme, pare limpede că anumiți actori ai dezbaterii pe care o lansez nu sunt nici foarte competenți, nici foarte loiali. Oare să mă includ în acest grup slab? Probabil că da, întrucât unii dintre prietenii mei mediatici mi-au

* Programme for International Student Assessment, cercetări internaționale realizate sub egida Organizației pentru cooperare și dezvoltare economică (OCDE). Ele compară la intervale regulate și plecând de la teste standard performanțele școlare ale elevilor din diferite țări la matematică, limbi străine și științe.

reproșat adesea că sunt paranoic, excesiv, exagerat, alarmist și pătitor. Dar nu sunt singurul! În domeniul neuroștiințelor este plin de specialiști preocupați, ca mine, să-și protejeze urmașii. De altfel, și mulți lideri din industria digitală au procedat la fel, printre care Steve Jobs, fostul patron legendar al companiei Apple.³⁻⁴ Prin urmare, problema nu constă atât în presupusa mea nebulie, cât în tratamentul public la care e supus subiectul. Nu e prima dată când interesul economic modifică informația...

Așadar, cine se preface, cine se înșală și unde e adevărul? Oare „revoluția digitală“ este o șansă pentru tână generație sau o mașinărie sumbră menită să fabrice cretini digitali? Lucrarea de față încearcă să afle tocmai acest lucru. Voi începe, în cadrul unui scurt prolog, cu a enunța termenii dezbaterii. Voi arăta, pe de o parte, că termenii nu sunt toți echivalenți (opinia și informația sunt două lucruri fundamentale diferite) și, pe de altă parte, că problema impactului ecranelor nu poate fi redusă la o simplă chestiune de „bun simț“.

În prima parte a cărții, intitulată „Homo mediaticus“, cercetez în detaliu entuziasmul general al discursurilor publice pentru a arăta că sunt clădite pe temelii extrem de oscilante și dezinvolve, chiar și atunci când sunt excluse pledoariile evidente plătite.

În cea de-a doua, „Homo numericus“, propun o sinteză detaliată a informațiilor științifice despre influența ecranelor recreative asupra dezvoltării copilului și adolescentului. Voi aborda efectele asupra sănătății, comportamentului și inteligenței. Aduc în discuție și subiectul reușitei școlare, deci și chestiunea folosirii digitalului la școală.

O ultimă remarcă înainte de a începe: scopul meu nu e de a-i spune cuiva ce trebuie să facă, să creadă sau să gândească. Nici acela de a-i culpabiliza pe părinți sau de a emite vreo apreciere critică asupra practicilor lor educative. Paginile ce urmează sunt menite să-ți ofere o informație cât mai precisă și fidelă, chiar dacă e supărătoare sau neplăcută. Ești liber să folosești cum vrei dovezile furnizate.

Prolog

Pe cine să credem?

„Fără dovezi, ești doar o persoană care are o părere.“

Andreas Schleicher, director pe probleme
educaționale la OCDE¹

Discursurile oferite marelui public despre sfera digitalului sunt adesea contradictorii. Oricât de neplăcută ar fi, această cacofonie nu e deloc surprinzătoare. Ea exprimă o realitate dublă. În primul rând, interesul economic: istoria recentă ne-a învățat că ispita câștigului și loialitatea în domeniul informației fac rareori casă bună. Tutun, medicamente, alimentație, încălzire climatică, azbest, ploii acide etc. – lista e lungă. În al doilea rând, natura „non-selectivă“ a subiectului: fiind vorba despre ecrane, nu mai e nevoie de cunoștințe pentru a emite opinii; prin urmare, e ușor să-l botezăm drept „expert“ pe primul comentator care apare, mai ales dacă are vreun titlu academic impresionant, precum acela de „psiholog“, „psihiatru“, „medic“, „profesor“, „cercetător“ etc.

În acest context, incoerența din discursul mediatic privitor la ecrane reflectă mai puțin diversitatea informațiilor științifice, ci mai mult fiabilitatea oscilantă a competențelor examinate.